

Рівне після визволення від німців у 1944-у році на кілька днів віддали радянським партизанам

Опубліковано vse.rv.ua Суб, 07/02/2015 - 20:42

Режим доступу: <http://vse.rv.ua/istoriya/1423334550-rivne-pislya-vizvolennya-vid-nimciv-u-1944-u-roci-na-kilka-dniv-viddali>

Дата звернення: 05.03.2015

Маловідомі сторінки історії Рівного, яку десятиліттями радянська пропаганда подавала лише у вигідному їй ракурсі, нині стають відомі завдяки розповідям старожилів та приховуваним раніше архівним матеріалам.

За офіційною версією, Рівне повністю було очищене від німецьких окупантів на ранок 3-го лютого. У місто, окрім регулярних військ, увійшли частини партизанських з'єднань, що брали участь у боях. Тоді за чийось негласним розпорядженням (а можливо, навмисно, щоб не викликати невдоволення населення діями радянських солдат) місто на кілька днів віддали партизанам для наведення ладу. Вони гарцювали вулицями на конях, ходили пішки групами від двору до двору, від будинку до будинку. Розпитували місцевих, шукаючи зрадників, неблагонадійних, тих, хто працював при німцях. Підозрюваних хапали й вели до військової комендатури на допит. Місцеве населення, як розповідають старожили, із пересторогою, а хто й відверто вороже, ставилося до партизанів. Далися взнаки їхні диверсії під час фашистської окупації, через які було розстріляно чимало мешканців міста. Як розповідають старожили, безчинства, які чинили партизани щодо сільського населення, призвели до того, що у Західній Україні однаково негативно згадували і фашистів, і “радянську партизанку”.

Німці бомбили Рівне й після визволення

Однією з найбільш зруйнованих у результаті бойових дій була теперішня вулиця Соборна, район, прилеглий до залізничного вокзалу. Сам вокзал також лежав у руїнах. Перед відходом німців підпільники підірвали приміщення станції “Рівне”. Дісталось й мешканцям окраїн Рівного. Багато будинків були з проламаними дахами. Тому на вцілілій половині жили люди, а під зруйнованим дахом прилаштовували домашніх тварин.

Рівне, вулиця Сталіна - руїни на сучасній Соборній

Оскільки й після визволення німці ще тривалий час продовжували бомбити місто, то, як розповідають старожили, радянські солдати радили мешканцям окраїн вимазувати свої будинки смолою і сажею, щоб вночі вони не відсвічували, бо бомбили частіше вночі. Мало зруйнованими залишилися район військових казарм, вулиця Чорновола, район Грабник.

Центр Рівного у руїнах - фото з німецького цифрового архіву, де з висоти пташиного польоту видно центр міста і руйнування

На розчищення кварталів від руїн та подальшу відбудову залучали полонених німців. Наприклад, як пригадують мешканці вулиці Замкової, частину військових бранців утримували у бараку поруч із теперішньою будівлею санстанції. Щодня цих полонених залучали до впорядкування території

колишньої резиденції гауляйтера України Коха. Як відомо, канцелярія Коха розміщувалася у приміщенні теперішнього обласного краєзнавчого музею. Поруч було спеціально зведено двоповерхову будівлю, де мешкав Кох. Приблизно на місці, де нині стоїть знак роду Лимичів перед школою №2, був огорожений басейн для німців. Будинок, де були покої Коха, постраждав під час визвольних боїв. На місці цього будинку полонені звели новий двоповерховий житловий будинок — поруч із так званим бункером Коха. Останній — ще одна зі споруд, що входила до цілого комплексу резиденції гауляйтера.

Василь Бегма (крайній ліворуч) та інші військові командири на подвір'ї канцелярії резиденції Коха

Зрозуміло, цікавість до колишньої резиденції кривавого ката України з боку радянських військових була великою. Причому військові й комуністичні начальники наввипередки поспішали влаштувати фотосесію у рівненському логові Коха.

Василь Бегма (ліворуч) у кабінеті гауляйтера Коха

Не погребував зазнатися у кабінеті Коха й командир партизанського з'єднання, начальник обласного штабу партизанського руху на Рівненщині, секретар Ровенського підпільного обкому компартії Василь Бегма. До речі, у період, коли Бегма з 1944-го по 1949-й роки обіймав посаду першого секретаря Ровенського обкому КП(б)У, свій кабінет він облаштував у тій же кімнаті.

Визволителі забирали у рівнян радіоприймачі й запровадили комендантську годину

Як свідчать архівні джерела, перші дні після визволення у місто не пускали сторонніх. За цим стежили спеціальні військові патрулі. Владу у місті уособлював військовий комендант. Водночас, між визволителями та представниками нової влади і місцевим населенням панувала взаємна недовіра — місцеві не довіряли “советам”, а ті — місцевим. Тому перші директиви влади були дуже жорсткими. Зокрема, наказом начальника гарнізона Гладкова і начальника штабу гарнізона Шатохіна у перші дні після визволення передбачалося: населенню негайно здати усю зброю, військову амуніцію, боєприпаси, радіоапаратуру. Усе це слід було зносити на майдан біля Свято-Воскресенського Собору. За невиконання — військово-польовий суд.

Партизани входять до Рівного (вулиця Соборна, район сучасного майдану Незалежності)

Військові також наказали припинити розграбування майна магазинів, залишених німцями, техніки тощо. Під страхом покарання заборонено приймати на ночівлю і проживання одиночних громадян і військових без дозволу військового коменданта. Цим наказом населення зобов'язали передавати німецьких військових, що переховувалися у місті, а також посібників і агентів німецької армії до органів НКВД. У нічні години — з 20.00 до 6.00 пересування містом суворо заборонено.

Колона партизанів у Рівному, вулиця Чорновола (на задньому плані фото - поштамт)

Трохи м'якшою була наступна постанова командування "Н-ського" з'єднання від 11 лютого 1944 року. Нею зокрема населення зобов'язували здати особисті радіоприймачі на зберігання до управління зв'язку. За непослух — кримінальне переслідування у вигляді 5-ти років позбавлення волі. Дозволялося працювати театрам, кіно, ресторанам, але тільки до 20.00 години.

Працювати у радянські установи рівняни йшли неохоче

Налагоджуючи мирне життя міста, нова влада стикнулася із проблемою кадрів. Адже рівняни спочатку ні за які блага не погоджувалися йти працювати у органи влади та державні установи. Одні боялися повернення окупантів, інші — остерігалися, що хтось донесе "бандерівцям", ще інші — не надто довіряли новій владі. Щоправда, й нова влада не надто довіряла місцевим. Попри те, що радянські офіційні джерела повідомляли, що мало не 3-го лютого відновили роботу органи влади, але це не зовсім так. Обіймати високі посади погоджувалися в основному приїжджі з інших областей, або спеціально скеровані комуністами партійці.

Колишня німецька комендатура і вона ж радянська одразу після визволення, ще навіть не знято німецьку вівіску (будинок розташовувався на повороті з Соборної на Дубенську)

Нова влада енергійно заходилася організувати масову міграцію до Рівного лояльних кадрів - управлінців, службовців, робітників. Наприклад, для відновлення роботи загальноосвітніх шкіл у Рівному до міста було надіслано цілий десант вчителів із східних областей України. У відповідності до політики компартії, у навчанні та виховній роботі акцент відтоді робився на радянський патріотизм.

Станція "Рівне" і приміщення вокзалу у руїнах

Старожили пригадують, як для новоприбулих партгоспноменклатурників "ущільнювали" мешканців, які жили в районі Грабника. Там були найбільш ошатні будинки, й район найменше постраждав від бомбардувань. Не гребували партійці займати й добротні будинки розстріляних євреїв та інших заможних міщан. Деякі приватні великі будівлі переоблаштовували під комунальні гуртожитки для робітників. Як це зробили з уцілілою частиною князівського будинку на Гірці - там, де нині адмінприміщення об'єднання парків у парку імені Шевченка.

Репресії не забарилися

Фактично одразу, щойно радянська влада встановилася у місті, почалися переслідування патріотів-націоналістів. Особливо після наказу від 22 червня 1944 року за підписом наркома внутрішніх справ СРСР Берії та заступника наркома оборони СРСР маршала Жукова щодо виселення у віддалені райони СРСР усіх українців, які проживали під владою німецьких окупантів. У наказі зокрема йшлося: „Выселение производит: в первую очередь украинцев, которые работали и служили у немцев; во вторую очередь выселать всех остальных украинцев, которые знакомы с жизнью во время немецкой оккупации; выселение начать после того, как будет собран урожай и сдан государству для нужд Красной Армии; выселение производит только ночью и внезапно, чтобы не дать скрыться одним и не дать знать членам семьи, которые находятся в Красной Армии.” Відтак, у Рівному повторилася трагедія 1939-1941 років, коли, як пригадують старожили, у люті морози на станції "Рівне" стояли сотні товарних вагонів, набитих українцями, яких зарахували до ворогів народу. Цілі рівненські родини вивозили до Сибіру. Плач і виття не вщухали увесь час, доки ці страшні ешелони стояли на станції. Нещасні, потерпаючи від морозу та голоду, просили хліба та води, благаючи про поміч. Але вагони охороняли війська НКВД, й нікому не дозволяли наблизитися до "товарняків".

ПРИКАЗЫВАЮ:

1. Гражданам города с 20 часов сегодня сдать все оружие, военное снаряжение и обмундирование, боеприпасы, а также сдать радиоприемники и радиопарлапартуру. Сдаточный пункт в р-не СОВБОРА. При обнаружении после указанного срока этих предметов виновные будут предстать перед ВОЕННО-ПОЛЕВОМУ СУДУ.
2. Прекратить расхищение имущества и мебели учреждений, складов, предприятий и квартир граждан.
3. Запрещено газифицирование захваченных у противника трофеев, влрчу автомашин и прочей военной техники.
4. Гражданам запрещено выносить на рынок и постоы граждан и одиночных торговцев без специального разрешения Военного Коменданта города РОВНО.
5. Строго соблюдать световой режим. Дома, учреждения, учреждения и предприятия оборудовать шторами и бамбурами.
6. Обязаны владельцы домов, квартир, учреждений и предприятий произвести очистку дворов, тротуаров и дорог на прилегающих участках и поддерживать чистоту.
7. Всех нарушителей общественного порядка городавать Военному Коменданту.
8. Выявлять и передавать Военному коменданту военнопленных германской армии, скрывающихся в гер. Ровно и его окрестностях. Пособников и агентов германской армии передавать органам НКВД.
9. Всем прибывающим в город частям, подразделениям и отдельным военнопленным немедленно регистрироваться у Военного Коменданта города.
10. Требую от всех военнопленных и партизан строгого соблюдения воинского порядка в городе.
11. Запрещаем бесцельную стрельбу в черте города.
12. Ходящие гражданам по городу с 20.00 до 6.00 запрещается.
13. Нарушителей данного приказа привлекать к ответственности по законам военного времени.

Начальник Гарнизона
Полюшкин

ГЛАДКОВ

Начальник Штаба Гарнизона
Подпольных

ШАТОХИН

Перші розпорядження влади після визволення

А вже у січні 1945-го, через рік після визволення від фашистської окупації, у Рівному відбулися й публічні страти патріотів. Причому, на тому ж місці, де фашисти у 1942-1943 роках проводили публічні страти — на сучасній Театральній площі - "енкаведисти" стратили вояків Української Повстанської Армії.

ОБЯЗАТЕЛЬНОЕ ПОСТАНОВЛЕНИЕ

11 февраля 1944 года № 10 г. Ровно

1. Гражданам города Ровно все брошенное противником и подобранные огнестрельное и холодное оружие, боеприпасы, обмундирование, транспорт и прочее военное имущество, а также имущество, принадлежащее частям Красной Армии, советским общественным организациям и частным лицам и присвоенное во время немецкой оккупации — сдать в 3-дневный срок военному коменданту города, органам милиции или местным органам власти по принадлежности.
2. Гражданам запрещается принимать на ночлег и постой — граждане и одиночных военнослужащих без специального разрешения военного коменданта города РОВНО.
3. Строго соблюдать светомаскировку. Домовладельцам, учреждениям и предприятиям оборудовать шпалы и бомбоубежища.
4. Владелец домов, заводских и агропосадочных учреждений и предприятий произвести очистку дворов, тротуаров и дорог на прилегающих к владельцам участках и поддерживать их чистоту.
5. Хождение граждан по городу в ночное время с 20 00 до 6 00 местного времени воспрещается.
6. Всем прибывающим в город военными частями, подразделениями и отделами военнослужащими немедленно регистрироваться у военного коменданта города РОВНО.
7. Гражданам личные радиоприемники сдать на временное хранение в областное управление связи. Начальнику областного управления организовать прием и сохранность радиоприемников, выданных гражданам соответствующие квитанции.
8. Воспрещается работа театров, кино, ресторанов до 20 00.
9. Лица, не сдавшие в установленный срок огнестрельное и холодное оружие, боеприпасы — подлежат судебной ответственности по ст. 182 Уголовного кодекса, предусматривающей лишение свободы сроком до 5 лет.
10. Лица, виновные в порче оружия, военного имущества, уклоняющиеся от сдачи имущества и нарушении п. п. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 и 8 настоящего обязательного постановления, подлежат штрафу в административном порядке до 3000 рублей, или лишению свободы сроком до 6 месяцев, а в случае злостной порчи или злостного уклонения от сдачи имущества — привлекаются к уголовной ответственности по ст. 58-14 Уголовного кодекса.
11. Все ранее изданные постановления, приказы, распоряжения отменяются.
12. Настоящее постановление вступает в силу с момента его опубликования.

КОМАНДОВАНИЕ Н-СКОГО СОЕДИНЕНИЯ.

Влада почала вишукувати й переслідувати тих, хто дозволяв собі вголос висловлюватися про свої національні почуття, і, крий Боже, казав щось негативне на адресу "советів". І місцева молодь, яка на свята та вихідні вдягала вишиванки і співала українських пісень, не очікувала, що це буде названо "українським буржуазним націоналізмом", й за це тавруватимуть ворогами народу. Компартія приступила до створення особливої людської істоти, яку колись згодом назвуть "гомо советікус" і нової безликої спільноти - "советский народ".

Світлана Калько, спеціально для сайту "ВСЕ"